

Rousseau som modsvar til en forceret talentudvikling

© Claus Holm & Jens Christian Nielsen
Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet

Publicerat på *idrottsforum.org* 2015-10-15

Børne- og ungdomsidrætten er i dag på samme måde som førskole-institutioner ved at blive en del af en stadig mere dominerende udviklingskultur, der sætter udvikling og udnyttelse af børns læringskapacitet i centrum. Både bredde- og eliteidrætten har i Danmark traditionelt haft et afventende pædagogisk syn på børn og unges udvikling. Men dette syn er nu under pres. Det kommer for eksempel til udtryk, når en international idrætsaktør som FC Barcelona vil oprette elitært orienterede fodboldakademier for børn ned til 6-årsalderen i Danmark. Men inspireret af filosofen Jean-Jacques Rousseau og nyere dansk udviklingspsykologisk forskning kritiserer artiklen idéen om en effektiv udnyttelse af børns læringskapacitet. Ikke til fordel for blot at beskytte børn mod at udnytte deres læringskapacitet, men for at udvikle og udnytte den på klog vis. Her kommer Rousseaus indsigter ind i billedet. Rousseau fortæller os i romanen *Emile, eller Om opdragelsen* fra 1762, at den vigtigste og den nyttigste regel for børneopdragelse går ud på følgende: ikke at vinde tid, men at spille tid. Og at følge denne regel – hævder forfatterne til denne artikel – er formentlig stadig den bedste måde at udvikle og udnytte et barns læringskapacitet på,

hvad enten vi taler om et barn i førskolen eller i fodboldklubben..

CLAUS HOLM (f. 1966) er cand. mag. i statskundskab og filosofi og ph.d. i pædagogisk sociologi. Han er ansat som universitetslektor ved Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU), Aarhus Universitet. Hans forskningsfelt er uddannelsessociologi med særligt henblik på forskningsformidling og videnspolitik. Han har blandt andet skrevet artikler om vejledningsstrategier i forhold til krav om talentudvikling af elever i folkeskolen og om spørgsmålet om pædagogiske interventioner i forhold til udsatte børns resiliens og anti-fragilitet

JENS CHRISTIAN NIELSEN (f. 1971) er cand.mag. i pædagogik og historie og ph.d. i ungdomsforskning. Han er ansat som universitetslektor i ungdomsforskning på Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU), Aarhus Universitet. Han har gennem en årrække forsket i unge og ungdomslivet med fokus på trivsel og mistrivsel, transition og identitetsprocesser og læring og kompetenceudvikling. Aktuelt leder han forskningsprojektet ”Plads til idrætstalenter i den danske folkeskole”, der beskæftiger sig med talentudvikling.

Forældre vil ikke kun have garanti for, at pædagoger passer deres børn eller at trænere i foreningslivet 'blot' organiserer aktiviteter. Garanti, vil de også have for, at børn udvikler sig hurtigt, effektivt og så tidligt som muligt. For daginstitutionerne såvel som foreningsliv er i dag en integreret del af en stadig mere dominerende udviklingskultur – en kultur hvor barnets udvikling både udgør en attraktiv mulighed og et krav, man makker ret i forhold til (jf. Frønes 2013).

I idrættens verden kan denne retorik give billeder på nethinden af kinesiske børn, der i en meget tidlig alder specialiseres og træner stenhårdt. Men i dansk sammenhæng har (elite)idrætten dog traditionelt haft et afventende pædagogisk syn på børn og unges udvikling. Mødet mellem en afventende pædagogik og en tidlig indsats-pædagogik viser sig for eksempel i en aktuel strid mellem FC Barcelona og Dansk Boldspil Union (DBU) om, hvorvidt FC Barcelona kan få lov at oprette et fodboldakademi i Ballerup Kommune for børn og unge i alderen 6-16 år. I den sammenhæng har DBU afvist, at børn ned til 6-års-alderen skal selekteres gennem auditions og indgå i et udpræget elitært træningsmiljø. Det får så en del debattører og forældre til at spørge til, hvorfor danske børn ikke må udvikles i en tidlig alder, så de kan (nå at) blive rigtig gode til noget. Vil vi ikke udvikle danske børn til at blive vindere? Jo, er svaret, men der er uenighed om, hvordan det skal ske.

Vind tid ved at vide bedst, hvordan du spiller den

Synet på filosofen Jean-Jacques Rousseaus pædagogiske anbefalinger illustrerer meget godt, hvad uenigheden går ud på, uanset om vi taler om pædagogik i daginstitutioner eller i foreningslivet. Én måde at fremstille Rousseaus tanker på er nemlig, at han er den filosof, der inspirerer danske pædagoger og trænere til at beskytte børn mod at blive udsat for lærings- og udviklingsprojekter. I stedet skal et barn og barnets natur have lov til at udvikle sig af sig selv. Uden pædagogers og træneres indblanding. Dette romantisk barnesyn bliver Rousseau altså traditionelt tilskrevet. Det er ikke helt forkert, men alligevel langt fra rigtigt. Hvorfor? Fordi det er et for konsistent billede af Rousseau. Og fordi det er aktuelt at rehabilitere Rousseaus paradoksale syn på børneopdragelse netop nu, når debatten om børns tidlige udvikling er på sit højeste. Vi er nemlig sikre på, at Rousseau ville elske at blive kaldt manden med paradokserne i stedet for manden med fordommene. Det vil sige, at vores gæt er, at han ikke ville bryde sig om at blive til offer for fordommen om, at han alene havde et romantisk børnesyn, der

handlede om, at barnet var et væsen, der udvikler sig bedst, hvis det sker helt af sig selv – uden eller på trods af pædagogers indblanding. Ikke desto mindre er denne fortolkning af Rousseau dominerende.

I *Émile, eller Om opdragelsen* skriver Rousseau imidlertid følgende: ”Skal jeg vove her at fremsætte den største, den vigtigste og den nyttigste regel for al opdragelse? Den går ud på følgende: ikke at vinde tid, men at spille tiden.” (Rousseau 1962:90). Senere i samme bog fuldender Rousseau sin paradoksale formulering, når han hævder, at man ikke skal presse på ”for undervisning af børn er en gerning, hvor man må forstå at spille tid for at vinde tid.” (Rousseau 1962: 160). Spørgsmålet er dog om, vi overhovedet kan tage Rousseaus idé om at spille tid alvorligt i dag, hvor et ideal om effektiv brug af tiden dominerer. Hvis vi skal det, må vi udrydde et par misforståelser først. For det første var målet for Rousseau ikke, at en opdrager skulle spille tiden. Nej, at spille tid var middel til at vinde tid! Det betyder for det første, at pædagogen skal lade barnets erfaringer følge sin kurs uden indblanding fra pædagogens begreber og anbefalinger. For det andet var Rousseau optaget af at holde et rum åbent for relevante erfaringer. Relevante fordi de sker indenfor barnets egen tidshorisont og er synkroniseret med barnets egen erfaringsmæssige rytme i interaktion med andre. Hvad rolle giver det en pædagog eller en træner? Jo, pædagogen/træneren får den rolle, at han/hun først og fremmest må træne sin fornemmelse for timing, af hans/hendes aktioner. Den rigtige tids- og rumsfornemmelse er fornemmelse for, hvad der er på sin plads i situationen – og styret af ambitionen om at bevare barnesjælens nysgerrige beskæftigelse med at initiere sin indgang ind i den menneskelige kultur. Det handler ikke om at abdicere fra at undervise som pædagog, ej heller om en uvilje til at tage ansvar for undervisning og i sidste instans heller ikke om, at barnet ikke skal blive et kompetent medlem af samfundet eller en vinder på fodboldbanen.

Tålmodig og alderrelateret udvikling under kyndig vejledning

Så selvfølgelig må en pædagog eller træner gerne arrangere og disponere, at en undervisnings- og udviklingssituation kan opstå. Men undervisning er ikke en rent teknisk og forudsigelig øvelse. I stedet handler det om, at pædagoger må magte at afvente og afstå med bestemte typer af interventioner indtil tiden er moden. Det rimer på tålmodighed. Det er med andre ord ikke en standardiseret og effektiv instruktionsfilosofi Rousseau er repræsentant

for. Snarere en vejledningsfilosofi som har den enkelte persons udviklings- og modningsproces fra barn til voksen som horisont. Det betyder, at der stadig er en slags rækkefølge i, hvordan man forholder sig til det enkelte barns opdragelse.

Belæg herfor finder man hos professor i udviklingspsykologi Dion Sommer, i artiklen ”Tidligt i skole eller legende læring? Evidensen om langtidsholdbar læring og udvikling i daginstitutionen” (Sommer 2015). Her peger han på den ene side på, at en række internationale undersøgelser dokumenterer, at ”fri” pædagogik, hvor børns autonomi, leg og egne perspektiver i centrum fører til både bedre skoleforberedelse og mindre problematisk adfærd (Ibid:65). Denne evidensbaserede viden bruger han til at imødegå det synspunkt, at det skulle være rent tidsspilde at lade små børn lege, fordi det stjæler deres tid til at lære nyttige faglige færdigheder. På den anden side er han også opmærksom på, at legende læring i og udenfor skolen udgør en enorm, seriøs og ubrugt læringsressource – ikke alene med effekter på kreativitet, men også på faglig læring. Denne ressource er imidlertid ikke i brug. Ifølge Sommer hænger det sammen med det danske dogme om, at fri leg uden voksenindblanding er kongevejen til læring og udvikling. Samlet set betyder det, at Sommer argumenterer for vejledt leg, i modsætning til instrueret leg, der tager udgangspunkt i barnets frie leg, aktivitet og perspektiv, også når pædagogen stiller sig nysgerrig og spørgende an.

Tager man denne vej er der ikke noget galt i at starte tidligt, det gale er at starte tidligt med indlæring af akademiske færdigheder. Sommer skelner nemlig mellem academics-paradigmet og det hele barn-paradigmet. I academics-paradigmet er der tale om alders-uafhængige læringsprincipper. Der er ikke alders-stadier for, hvornår børn er i stand til at lære bestemte ting. Men der er alligevel en rækkefølge, hvor man starter med det basale. Jo tidligere i livet man starter med at fylde på med det grundlæggende stof, tal og begreber, desto mere kan man altså bygge ovenpå senere. Leg er her i modsætning til læring. Leg er her spild af tid; uden betydning for langtidsholdbare kundskaber. Modsat forholder det sig i ’hele barn-paradigmet’. Her er udgangspunktet, at pædagogikken tager udgangspunkt i, hvordan barnet oplever verdenen, hvorfor man ikke tager udgangspunkt i en forudbestemt struktur og instruktionspædagogik. Leg er en måde for små børn at lære på. Man taler her om legende læring, og pædagogen vejleder i forhold til denne leg. Forskellen på en vejledt lege-pædagogik og en instruktionspædagogik er måden hvorpå den voksne involverer sig. I den vejledte leg – i modsætning til instruktionstilgangen – tages udgangspunkt i barnets frie leg, akti-

vitet og perspektiv, også når pædagogen leger med eller stiller sig nysgerrig og spørgende an.

Så konklusionen er, at det er godt at starte tidligt, hvis man starter rigtigt. Det rigtige er at starte med vejledt leg, der som en slags sidegevinst også fører til tidlig tilegnelse af grundlæggende matematiske og fysiske begreber og færdigheder. Det forkerte er at starte ud fra academics-paradigmet. Det sidste fører til, at børn er dårligt forberedte. Både ved skolestart og senere i uddannelsesforløbet. Ikke mindst hvad angår matematik og naturforståelse i sammenligning med børn fra 'det hele barn'-institutioner. Udtrykt med Rousseaus begreber: Man vinder ikke noget senere ved at akademisere børn tidligt, tværtimod. Snarere vinder man ved at gøre brug af en vejledningspædagogik i forhold til børns umiddelbart nyttesløses legende læring.

Men hvad har vejledningspædagogik med Rousseau og for den sags skyld med talentudvikling indenfor idræt at gøre? Ikke så lidt endda. Rousseau var om nogen særdeles optaget af vejledning som en vej til at udvikle talent, men netop med udgangspunkt i barnets lyst og tiltro til egne talenter. Og lige præcis i synet på det enkelte barn som et talent, ser vi denne vejledningspædagogik tone frem. I den forstand er den danske eliteidræt på pædagogisk forkant, selvom også den oplever et pres for tidlig selektion og specialisering, som striden i forhold til Barcelonas fodboldakademi er udtryk for.

Paradoksalt var det den mulighed for at have fokus på idrætsudøvere under 15 år, den reviderede danske elitelov fra 2004 gav, der i 2005 fik elitesportens organisation Team Danmark til at udvikle et aldersrelateret træningskoncept (Pryce et al 2005). Grundsynspunktet er her, at den tilegnelse af læring, der bør finde sted for at udvikle børn og unge til på sigt at kunne blive talentfulde, bør ske under hensyntagen til deres fysiske og mentale formåen.

I Danmarks Idrætsforbunds hæfte *Aldersrelateret træning – til børn og unge* fra 2011 står der med eksplicit henvisning til det aldersrelaterede træningskoncept:

Hos børn i 6–12-års alderen findes et såkaldt motorisk vindue, hvor de er specielt trænerbare over for motorisk træning. I denne periode etableres mange af de motoriske programmer, der danner grundlag for senere indlærte færdigheder. For eksempel idrætsspecifikke tekniske færdigheder. Det betyder samtidigt, at hvis der indlæres ”forkerte” eller mindre optimale bevægelsesmønstre, vil disse være svære at ændre senere i livet. Det er derfor hensigtsmæssigt at prioritere et alsidigt og varieret bevægelsesmønster, så der skabes mange forskellige mo-

toriske programmer, som så senere kan specificeres i idrætsrelevante færdigheder og bevægelser. Man bør således undgå specialisering før 12-års alderen og i stedet prioritere et veludviklet bevægelsesrepertoire i den tidlige barndom. (Madsen 2011:10).

Danske børn og unges idrætsliv skal ses i det perspektiv, at hensynet til tidlig præstation ikke står i vejen for en sund og lang idrætskarriere. I den forstand er det yderst interessant, at man søger at skabe en balancegang mellem playfulness og planfulness. Eller som det også hedder i det førnævnte hæfte:

Vi mener, det er vigtigt at møde udøverne på deres niveau. Kun gennem planlægning kan man tilføre træningen den variation og progression, som skaber sjov, motiverende og præstationsoptimerende træning. (Ibid:5).

Med det aldersrelaterede træningskoncept får træneren rollen som værende en coach, der motiverer og vejleder, men også er nødt til at planlægge og strukturere for at skabe en nødvendig alsidig udvikling. Men altså ikke en udvikling, der bare er mere af det samme. Eftersom det overordnede træningsfokus i 6–12-års-alderen bør have fokus på leg og bevægelse, hvor børnene først lærer fundamentale bevægelser og tilegner sig motoriske færdigheder, skal børn først i puberteten begynde at lære at træne og efterhånden specialisere sig og træne for at kunne konkurrere. Inden for idrætten sker det i erkendelse af, at den udøver, der lærer en færdighed hurtigst, ikke nødvendigvis bliver den bedste, og at der kan være en tendens til at identificere talent med en tidlig fysisk modenhed (jf. Pryce et al 2005). Uagtet at konkurrenceelementet er en del af sportens logik og drivkraft, er det en central pointe i det aldersrelaterede idrætskoncept, at det kan være kontra-produktivt at forcere udviklingen. Derfor er det først i den såkaldt postpubertære periode, at fokus for talentudviklingens træning efterhånden bliver at træne for at vinde.

Rousseaus vejledningspædagogik som modsvaret til forceret talentudvikling

Men lærer vi i dag danske børn at vente på at blive vindere? Lærer vi dem faktisk at vente, så de ikke utålmodigt og umodent giver sig i kast med ting, som den enkelte ikke magter? Måske ikke – måske er Rousseaus aktuelle

kritiske indsigt, ikke at vi skal være fri for pædagogisk indblanding. Men derimod er indsigten paradoksalt nok, at man nu skal bruge Rousseau som fortæller for en vejledningens pædagogik. Det vil sige, at man fra pædagogers og træners side rent faktisk må blande sig for, at det enkelte barn ikke med samfundets og forældrenes insisteren bliver udsat for forceret og instruerende Barcelona-pædagogik for tidligt. Det er for meget og forkeret pædagogik, som den enkelte ikke er moden til. Tidligere kunne vi måske i Danmark sige, at samfundet ville for lidt med børn. Det vi må spørge os om nu er imidlertid, om der er ved at opstå et altovervejende utålmodigt blik. Ser vi rent faktisk et ønske om at fylde så meget verden som muligt ind i barnet eller eleven. Ser vi et ønske om at gøre det så hurtigt og effektivt som muligt? Hvis det er tilfældet, så får vi brug for at afbalancere denne tendens ved at tage ved lære af Rousseaus idé om, at man skal vide at spilde tid for at vinde tid.

Litteratur

- Frønes, Ivar (2013): ”Oppvekst, livsløp og marginalisering i kunnskapssamfunnet”, i: *Barne-, ungdoms- og Familiedirektoratet: Oppvekstrapporten 2013*. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2013.
- Madsen, Johannes (red.) (2015): *Aldersrelateret træning – for børn og unge*. Danmarks Idræts-Forbund 2011.
- Pryce, Rama, Willerberg, Søren, Falkentoft, Christian & Meyhoff, Thoms (2005): *Aldersrelateret træning – Måltrettet og forsvarlig træning af børn og unge*. Brøndby: Team Danmark 2005.
- Rousseau, Jean-Jacques (1962): *Émile eller Om opdragelse*, Overs. af Kirsten D. Spanggaard; Indledning af K. Grue-Sørensen, Borgen 1962.
- Sommer, Dion (2015): ”Tidligt i skole eller legende læring. Evidensen om langtidsholdbar læring og udvikling i daginstitutionen”, i *Læring, dannelse og udvikling: kvalificering til fremtiden i daginstitution og skole*, redigeret af Jacob Klitmøller & Dion Sommer, Hans Reitzel 2015.